

DANUTA MORAŃSKA

**Kształcenie akademickie
– szanse rozwoju w sytuacji zmiany cywilizacyjnej**

**Academic Didactics – Opportunities of Development
in Conditions of the Civilization Change**

Doktor, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Centrum Nowoczesnych Metod i Technologii Edukacyjnych, Polska

Streszczenie

W artykule zwrócono uwagę na główne kierunki rozwoju dydaktyki akademickiej. Przedstawiono istotne problemy, z którymi będzie się musiała zmierzyć szkoła wyższa, chcąc dostosować swoją ofertę dydaktyczną do wymagań współczesności. Z pewnością wymaga to zmiany metod kształcenia i rozwijania nowoczesnych form na bazie technologii sieciowych przy jednoczesnej dbałości o wysoką jakość dydaktyki. Tematyka zawarta w artykule wynika z kilkuletnich badań prowadzonych przez autorkę oraz jej wieloletnich doświadczeń we wdrażaniu e-learningu do procesu dydaktycznego.

Słowa kluczowe: edukacja, nowoczesna dydaktyka akademicka

Abstract

Main trends in the development of academic didactics are taken into consideration in this paper. Crucial problems that a higher education institution has to face in order to adjust its educational offer to modern requirements have been presented. Certainly, it requires the change of teaching methods and the development of modern forms of network technologies. At the same time, caring for the high quality of teaching is indispensable. Problems included in the paper result from many years of academic research conducted by the author as well as her several years of experience in the e-learning implementation into the teaching process.

Keywords: education, modern academic didactics

Wstęp

Zmiana cywilizacyjna związana z rozwojem nowoczesnych technologii spowodowała rozwój nowych strategii działania w wielu obszarach ludzkiego funkcjonowania. Najistotniejszą przyczyną tej zmiany jest rozwój technologii sieciowych i związany z nim szeroki zakres usług umożliwiający łatwy dostęp do informacji, jej upowszechnianie, przechowywanie oraz jej wymianę. Narzę-

dzia cyfrowe zmieniły środowisko edukacyjne współczesnego człowieka. Poszerzenie przestrzeni życia o cyberprzestrzeń stało się kolejnym krokiem milowym w edukacji.

Synergia rzeczywistego i wirtualnego świata stworzyła zupełnie nowe możliwości dla edukacji, a globalizacja informacji pozwoliła na tworzenie sieciowych systemów kształcenia. Przykładem realizacji tej idei są platformy CMS, Otwarte Zasoby Edukacyjne czy MOOC-i. Pozwoliła również na znaczące usprawnienie realizacji strategii kształcenia wyprzedzającego i rozwój kształcenia włączającego. Istotnym problemem dzisiejszej dydaktyki akademickiej jest uwzględnienie w możliwie najwyższym stopniu współczesnych strategii uczenia się wykształconych przez uczących się w środowisku sieciowym. W związku z tym należałoby zwrócić uwagę na następujące problemy:

- W jakim stopniu dotychczasowe reguły realizacji procesu kształcenia w szkole wyższej uwzględniają nowe strategie działania (uczenia się, rozwiązywania problemów), którymi posługuje się pokolenie funkcjonujące w zdigitalizowanym świecie?

- Na ile dotychczasowe rozwiązania organizacyjne powinny się zmienić, aby dostosować proces kształcenia akademickiego do zmian cywilizacyjnych?

- W jaki sposób przyjęty nowy model kształcenia pozwoli na rozwijanie potencjału młodych ludzi (kreatywność, zarządzanie czasem i wiedzą, umiejętność współpracy i rozwiązywania problemów)?

- W jakim stopniu zajęcia na uczelni przygotowują do *Life Long Learning* w cyfrowym świecie?

Klasyczne podejście do realizacji procesu kształcenia wymaga uwzględnienia wielu integralnych składowych, które oddziałują na siebie synergicznie. Znajdują się wśród nich m.in.: cele kształcenia, treści kształcenia, stosowane formy i metody kształcenia oraz media dydaktyczne, a także reguły kontroli wiedzy i oceniania. Współcześnie takie ujęcie elementów planowania dydaktycznego musi ulec korekcie. Planowanie kształcenia w czasach permanentnej zmiany wymaga rozpatrzenia dodatkowych okoliczności. Wśród nich kluczowe znaczenie mają:

- cechy charakteryzujące podmioty uczestniczące w procesie dydaktycznym, w tym ich dotychczasowe doświadczenie, a także wykształcone strategie poznawcze stosowane w codziennym funkcjonowaniu; dzięki temu możliwe jest zrozumienie mechanizmów uczenia się, którymi posługują się współcześni uczący się, i adekwatne planowanie sytuacji edukacyjnych dostosowanych do ich predyspozycji,

- środowisko, w którym odbywa się kształcenie, jego koherencja ze środowiskiem życia uczących się,

- wysoki poziom aktywności uczestników procesu kształcenia,

- czynniki wpływające na poziom motywacji do uczenia się.

Wymienione determinanty warunkują planowanie i realizację sytuacji edukacyjnych. Dzięki temu znacząco zwiększa się prawdopodobieństwo uzyskania wysokiej skuteczności kształcenia poprzez osiąganie rezultatów odpowiadających najwyższym poziomom celów kształcenia w taksonomii Blooma (1984) czy Niemierki (2002).

Przedstawione założenia wynikają z humanistycznego paradygmatu współczesnej edukacji. Nawiązując do perspektywy kognitywnego rozwoju człowieka, współczesna dydaktyka odwołuje się do teorii konstruktywistycznych (Bruner, 1987). Pojawiają się też próby nowych ujęć teoretycznych. Przykładem jest teoria konektywistyczna opisująca sieciowy model edukacji (*Siemens*, 2004).

Kogo uczyimy?

Codziennie funkcjonowanie w świecie, w którym cyfrowe media interaktywne stanowią podstawowe narzędzie współczesnego człowieka, stymuluje rozwój nowych strategii poznawczych. Przymiotnik *nowych* ma tutaj znaczenie symboliczne. Jego użycie ma związek z wiekiem użytkowników oraz poziomem ich kompetencji informatycznych. Zauważone różnice wynikają z sytuacji pokoleń funkcjonujących na pograniczu dwóch cywilizacji – industrialnej i informacyjnej. Jednym z podziałów społecznych uwzględniających powyższe kryterium jest zaproponowany przez Prensky’ego (2001) podział na cyfrowych imigrantów i cyfrowych tubylców. Cechą charakteryzującą cyfrowych imigrantów jest zmiana wykształconych strategii działania poprzez kooptację metod i środków informatycznych do codziennego funkcjonowania. W przypadku młodszych pokoleń ten etap nie występuje. Cyfrowi tubylcy, urodzeni w środowisku, w którym elektroniczne media interaktywne stanowiły już stały element środowiska ich życia, wykształcili strategie działania różniące się znacząco od tych, które posiadają ich rodzice, wychowawcy, nauczyciele.

Współczesne młode pokolenie nazywane jest również pokoleniem C (Friedrich, Peterson, Koster, Blum, 2010). Badacze, dokonując jego charakterystyki, używają trzech przymiotników: *connect*, *communicate*, *change* – podłączeni, skomunikowani, dostosowujący się do zmian. Większość ekspertów uznaje, że o przynależności do tej grupy decyduje nie wiek, a wychowanie w rzeczywistości cyfrowej, posiadanie cech *digital natives*. Różnice wynikają najprawdopodobniej nie z daty urodzenia, ale mają związek z momentem, w którym internet i *social media* stały się nieodłączną częścią życia danego pokolenia (Morbitzer, 2012).

Cechą charakterystyczną pokolenia C jest ciągle eksperymentowanie i w ten sposób zdobywanie wiedzy i doświadczenia. Mając dostęp do wielu źródeł informacji, często synkretycznie konstruuje ono swoją wiedzę o świecie. Budując własną tożsamość, poszukuje balansu, homeostazy dającej poczucie bezpieczeństwa w ciągle zmieniającym się świecie. Można byłoby przyjąć założenie, że to

eklektyczne podejście do informacji stanowi wartość polegającą na otwarciu się na zmianę, nowe rozwiązania, które może sprzyjać twórczości i innowacyjności. Jednak efekt uzależniony jest od posiadania odpowiedniego poziomu kultury informatycznej. Pokolenie C charakteryzuje poczucie niezależności, samodzielności. Dzięki ciągłej aktywności w internecie wykształca poczucie autonomii, sprawstwa, kontroli nad własnym działaniem, w tym uczeniem się. Takie atrybuty, jak szybkość wymiany informacji i podejmowania decyzji, działanie wielowątkowe i zaradność, stanowią pochodną aktywności w sieci. Badania potwierdzają, że łatwość dostępu do źródeł i związana z nim aktywność poznawcza współczesnego człowieka wpływają na znaczne zwiększenie szybkości procesu uczenia się, w tym rozwiązywanie złożonych problemów. Pozwala zatem na osiąganie efektów kształcenia, które dotychczas trudno było uzyskać ze względu na małą aktywność podmiotów uczących się.

Kierunki zmian

Jednym z najistotniejszych czynników decydujących o osiągniętych efektach kształcenia jest stymulowanie motywacji do uczenia się. Można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że współcześnie w dydaktyce akademickiej nie tylko „co?”, czyli treści kształcenia, ale również „jak?”, czyli sposób ich przedstawiania, decyduje o efektywności procesu kształcenia.

Na podstawie badań prowadzonych przez autorkę można zauważyć, że aktywne funkcjonowanie młodych ludzi w sytuacji ciągłej zmiany powoduje stopniowe odrzucanie dotychczasowych tradycyjnych modeli uczenia się. Wydają się im anachroniczne, niedostosowane do współczesności, szczególnie, gdy wymagają wyłącznie wiedzy na poziomie zapamiętania. Jednocześnie szybki dostęp do informacji, możliwość interakcji umożliwiających funkcjonowanie w społecznościach uczących się oraz komparacja wiedzy z wiedzą innych, mobilność, a także brak ograniczeń czasowych i przestrzennych w dostępie do informacji, tak dystynktywne dla cyberprzestrzeni, sprzyjają budowaniu nowych strategii rozwiązywania problemów, zachęcają do współpracy, zwiększają zaangażowanie, motywację do podejmowania różnorodnych aktywności związanych z budowaniem własnej wiedzy. Kluczem do zaspokojenia potrzeb uczących się jest poszerzenia kompetencji dydaktycznych nauczycieli o wiedzę dotyczącą zastosowania nowych metod kształcenia sprzyjających stymulowaniu zaangażowania uczących się w proces budowania własnej wiedzy.

Przykładem są badania prowadzone przez Mitrę (2013), który wyraźnie wskazuje na wysokie efekty kształcenia w wyniku wykorzystania w procesie uczenia się strategii działania uczących się z wykorzystaniem narzędzi i środków technologii informacyjnych. Kluczowym czynnikiem powodzenia jest odpowiednie zmotywowanie uczących się do podjęcia aktywności poznawczej oraz zaprojektowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających rozwijanie kompetencji kluczowych.

Problem leży zatem w umiejętnym angażowaniu potencjału intelektualnego cyfrowych tubylców i środowiska, w którym na co dzień funkcjonują, do realizacji celów edukacyjnych.

Badania prowadzone wśród nauczycieli akademickich potwierdzają, że korzystanie w dydaktyce z technologii informacyjnej wywołuje najczęściej pejoratywne skojarzenia. Niewątpliwie łatwość dostępu do informacji, możliwość jej szybkiej wymiany może sprzyjać negatywnym zachowaniom, takim jak odtwórstwo, plagiatowanie, powierzchowność analiz lub wręcz oszustwo. Sytuacja ta skutecznie zniechęca kadrę dydaktyczną uczelni do implementacji w proces kształcenia studentów nowych rozwiązań metodycznych. Występowanie tych niekorzystnych zjawisk wymaga zastosowania rozwiązań metodycznych eliminujących zachowania nieetyczne.

Należy mieć na uwadze, że dynamika zmian cywilizacyjnych i ekspansja nowych mediów w życie społeczeństwa powoduje refleksję dotyczącą rozwoju dydaktyki akademickiej, szczególnie w obszarze metod i form kształcenia. Coraz częściej w dydaktyce szkoły wyższej pojawia się m.in. *Mind Mapping*, *e-Portfolio*, *game-based learning*, *problem-based learning*, *WebQuest*, *case study*, *design thinking*, *project-based learning*. Aktualnie prawie każda uczelnia rozwija e-learning.

E-learning w dydaktyce szkoły wyższej

Kluczowe znaczenie dla efektywności procesu dydaktycznego prowadzonego z zastosowaniem e-learningu ma dokładne sprecyzowanie, jakie zmiany mają zostać dokonane w wiedzy, umiejętnościach i postawach studentów w nawiązaniu do kompetencji kluczowych i szczegółowej sylwetki absolwenta kierunku (specjalności) z uwzględnieniem wytycznych Krajowych Ram Kwalifikacji.

Tworzenie e-kursów dla studentów z pokolenia C stanowi wyzwanie dla ich twórców. Funkcjonowanie w Web 2.0 wykształciło w młodych ludziach pewne oczekiwania wobec sposobu prezentacji informacji dostępnych w sieci. Kluczową rolę odgrywają multimedialność i szybkość przekazu oraz szerokie możliwości interakcji. Budowanie społeczności uczących się w sieci spowodowało, że współcześnie mówimy o e-learningu 2.0, w którym prowadzący oprócz udostępnienia treści kształcenia otwiera przestrzeń do debaty, współpracy. Oczekuje się, że osoba prowadząca kurs stanie się moderatorem i trenerem wyzwalającym potencjał drzemiący w studentach. Będzie inspirowała do aktywnego działania i dbała o jego jakość, motywowała i wspierała. Współczesne zastosowanie w akademickim kształceniu zdalnym takich narzędzi Web 2.0, jak blog edukacyjny, RSS, *bookmarking*, *screencasting*, *podcasting* czy środowisko wiki, znacznie przybliży sytuacje edukacyjne organizowane w ramach dydaktyki do środowiska funkcjonowania pokolenia C. To założenie zmienia całkowicie sposób patrzenia na dydaktykę akademicką. Nauczyciel akademicki z wykładowcy

staje się organizatorem i osobą zarządzającą procesem uczenia się studentów. Należy podkreślić, że od jakości zajęć prowadzonych w e-learningu, podobnie jak w przypadku zajęć stacjonarnych, zależy jakość kształcenia w uczelni.

Podsumowanie

Współczesna dydaktyka akademicka zmienia się. Jej realizacja wymaga modyfikacji w zakresie form i metod kształcenia w kontekście współczesnych celów kształcenia. Receptą może się okazać zastosowanie nowoczesnych rozwiązań metodycznych, które sprzyjają zwiększeniu zaangażowania studentów w proces uczenia się, motywują, uczą współpracy i zdrowej rywalizacji, sprzyjają autorefleksji i samodoskonaleniu.

Na zmianę postrzegania dydaktyki akademickiej wpłynął również rozwój technologii mobilnych. Upowszechnienie się m-learningu (*mobile learning*) zwiększyło zainteresowanie uczelni wszelkimi internetowymi formami kształcenia. Niestety e-learning do tej pory nie spotkał się z entuzjastycznym przyjęciem środowiska akademickiego. Jest to niekorzystna sytuacja, ponieważ oczekiwania pokolenia C wobec procesu kształcenia realizowanego za pomocą sieci oraz przewidywania dotyczące rozwoju kształcenia z wykorzystaniem internetu wyraźnie wskazują na potrzebę rozwijania tej formy kształcenia.

W jakim kierunku będzie się zmieniał proces kształcenia na uczelni? Trudno przewidzieć. Wydawać by się mogło, że wszelkie nowe rozwiązania technologiczne i metodyczne bez zbędnej inercji powinny go wzbogacać. Nie jest to jednak takie jednoznaczne. Tymczasem na uczelnie niebawem wkroczy pokolenie Z. A co będzie za 5 lat?

Jakość dydaktyki akademickiej realizowanej zdalnie zależy od wielu uwarunkowań. Jednym z nich są kwestie organizacyjne, wśród których najistotniejsze są procedury funkcjonowania e-learningu na uczelni, odpowiedzialność poszczególnych osób zaangażowanych w proces realizacji zajęć zdalnych, systemy motywacyjne dla nauczycieli akademickich, kontrola przebiegu procesów realizowanych zgodnie z przyjętą strategią i wielostronna ewaluacja. Rozwój e-learningu na uczelni wymaga też systematycznych działań innowacyjnych polepszających możliwości realizacji celów edukacyjnych.

Można zaryzykować twierdzenie, że wielość możliwości organizacji procesu kształcenia w cyfrowym świecie może uwolnić współczesnych projektantów procesu kształcenia od negatywnego wpływu determinizmu technologicznego. Należy zauważyć, że dydaktyka akademicka prowadzona w e-learningu odeszła od kształcenia wspomaganego komputerem realizowanego z wykorzystaniem schematów nauczania programowanego. Nowe technologie stworzyły zupełnie inne możliwości realizacji procesu kształcenia studentów. To, w jaki sposób zostaną użyte, zależy od ogólnej koncepcji przyjętych zasad realizacji zajęć w uczelni i od e-kompetencji wykładowców. Badania potwierdzają, że studenci

tego właśnie oczekują. Spodziewają się też, że proponowane zajęcia dydaktyczne będą spełniały standardy, do których przyzwyczaili się, codziennie korzystając z internetu. Przykładem niech będzie korzystanie z MOOC-ów w kształceniu wyprzedzającym.

Literatura

- Bloom, B.S. (1984). *Taxonomy of Educational Objectives Book 1: Cognitive Domain*. New York: Addison Wesley Publishing Company.
- Bruner, J.S., Haste, H. (1987). *Making Sense. The Child's Construction of the World*. New York: Methuen.
- Friedrich, R., Peterson, M., Koster, A., Blum, S. (2010). *The Rise of Generation C. Implications for the World of 2020*. Booz & Company. Pobrane z: http://www.itdl.org/journal/jan_05/article01.htm (15.05.2017).
- Morbitzer, J. (2012). O istocie medialności młodego pokolenia. *NEODIDAGMATA*, 33/34, 131–154. Pobrane z: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/10280/1/131-154.pdf> (15.05.2017).
- Niemierko, B. (2002). *Ocenianie szkolne bez tajemnic*. Warszawa: WSiP.
- Mitra, S. (2013). *Sugata Mitra i jego nowy eksperyment z samodzielnym uczeniem się*. Pobrane z: https://www.ted.com/talks/sugata_mitra_the_child_driven_education?language=pl (15.05.2017).
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *By From On the Horizon*, 9 (5), 1–6.
- Siemens, G. (2014). *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age*. Pobrane z: http://www.itdl.org/journal/jan_05/article01.htm (15.05.2017).